

Факултет Православни богословски

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

5/11

(Број захтева)

Веће научних области друштвено-  
хуманистичких наука(Назив већа научне области коме се захтев  
упућује)5.2.2015.

(Датум)

**ЗАХТЕВ****за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације за кандидата  
на докторским студијама**

Молимо да, сходно члану 47. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета", број 162/11-пречишћени текст, 167/12, 172/13 и 178/14), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

**"Схватање спасења код сиријакофоних аутора IV века према делима Јакова Афраата,  
Светог Јефрема Сиријског и Књизи *сшејена*"**

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ

Теологија

## ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Бошко (Миомир) Ерић

2. Претходно образовање (назив и седиште факултета, студијски програм):

Православни богословски факултет, Београд, мастер академске студије

3. Година завршетка

претходног нивоа студија: 2010.

4. Година уписа на докторске студије:

2013.

5. Назив студијског програма  
докторских студија:

Докторске студије теологије

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ:

Име и презиме ментора: др Максим Васиљевић

Звање: ванредни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. History, Truth, Holiness: Studies in Theological Ontology and Gnoseology, Los Angeles: Sebastian Press; Beograd: Pravoslavni bogoslovski fakultet Univerziteta u Beogradu, Institut za teološka istraživanja 2011, 247 str.
2. "Holiness and Otherness", Θεολογία (theological journal, Athens), 1, 2010, стр. 77-98.
3. „Θεος υπερβατικός – Θεος της κοινωνίας: Μι συμβολ Γρηγορίου του Θεολόγου και Μαξίμου του ομολογητή στην ν νοια της κοινωνίας“, Philotheos, International Journal for Philosophy and Theology, 5 (2005) 240-247.
4. "Liberated from Bondage to Decay through the Freedom (Romans 8:21)", Philotheos 2012, стр. 78-83.
5. "A Prolegomenon to a Study on Gender and Otherness: With Particular Reference to the Theology of John Zizioulas", Philotheos, International Journal for Philosophy and Theology, 11 (2011) 261-269.

Закључком Сената Универзитета од 27.10.2010. године прописано је следеће:

У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће факултета

(назив надлежног тела факултета)

на седници одржаној 29.12.2015. размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације јер садржи оригиналну идеју и да је од значаја за развој науке, примену њених резултата, односно развој научне мисли уопште.

**ДЕКАН ФАКУЛТЕТА**

---

- Прилог
1. Одлука о прихватању теме и одређивању ментора
  2. Извештај комисије о оцени научне заснованости теме докторске дисертације
  3. Електронска верзија.

Датум пријема 8.10.15

Број 5/420

# Пријава докторске дисертације

(Попуњава кандидат)

Презиме: Ђокић

Име: Бошко

Број индекса: 13/3005

Адреса: нрс. Улице, улица IV, бр. 28.  
75400 Зворник  
Р. Српска, БиХ

Број телефона: 064/183-00-86

e-mail: bosko\_eric@yahoo.com

Предложени наслов теме докторске дисертације

СХВАТАЊЕ СПАСЕЊА код СИРИЈСКОГ АУТОРА IV ВЕКА  
— ПРЕМА ВЕЛИКОМ ЈАКОВУ АФРАТА, СВЕТОМ ЈЕФРЕМУ СИРИЈСКОМ И КЉУКИ СИМЕОНОМ

Потпис кандидата

Бошко Ђокић

Подаци о комисији

(Попуњава ментор)

Потпис ментора

Јеђа Максим

Предлог чланова комисије:

члан комисије

члан комисије

Прилози:

1. Образложење теме
2. Curriculum vitae
3. Библиографија
4. Уплата накнаде за одобрење теме на рачун 810-2046666-36 са позивом на број 11 (искључиво за дисертације по старом програму)

Упутство за састављање образложења теме:

1. Предмет и циљ рада
2. Методе које ће се у истраживању применити
3. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању
4. Опис садржаја (структуре по поглављима) рада
5. Очекивани резултати
6. Списак литературе која ће се користити.

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ  
ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ**

**Образложење предлога теме докторске дисертације**

Област истраживања: Патрологија

**СХВАТАЊЕ СПАСЕЊА КОД СИРИЈАКОФОНИХ АУТОРА IV ВЕКА**  
према делима Јакова Афраата, Светог Јефрема Сиријског и *Књизи степена*

Ментор:  
др Максим Васиљевић

Студент:  
Бошко Ерић  
Бр. индекса 13/3005

Београд 2015.

## Предмет и циљ истраживања

### а) предмет истраживања

Предмет истраживања су дела три аутора, Јакова Афраата – Мудрог Персијанаца, Светог Јефрема Сиријског и анонимног аутора *Књиге степена*, који су живели у IV веку и који су писали на такозваном сиријском језику (сир. ܣܘܪܝܝܬܐ ; *сурјаја*).

Разлог због ког смо изабрали IV век налази се у чињеници да из тог периода проналазимо најстарије у целини сачуване списе на овом језику. Оно што је писано пре тога је сачувано само у фрагментима и то најчешће парфразираним код потоњих аутора. Иако је утицај западне мисли на семитске народе почео још од времена освајања Александра Македонског и био уочљив на овим просторима како у архитектури, тако и у чињеници да је и сам грчки језик коришћен у препискама међу житељима овог региона, поготово од времена када су ови простори постали делови Римског царства, ипак у IV веку још увек проналазимо на неки начин оригиналне мисли својствене семитском начину размишљања код сиријакофоних хришћанских аутора. Ово се значајно мења током V века због несторијанске и монофизитске кризе. Сиријакофони хришћани су у великом броју прилазили и доефесцима и дохалкидонцима. Као последицу овога имамо то да они све чешће улазе у директан дијалог са јелинофоним хришћанима и да због тога семитски начин размишљања и изражавања морају да мењају и прилагођавају јелинској философској мисли да би могли одговорити на питања која им она поставља. У овим чињеницама проналазимо разлог због којих смо се ограничили на IV век и на ова три аутора.

Језик којим су говорили и којим су писали аутори чија ћемо дела изучавати назвали смо сиријски језик, а реч је о едеском дијалекту арамејског језика, језика чије натписе у овом региону проналазимо још од XI века пре Христа. Арамејски ће крајем VIII века пре Христа уз асирски, постати дипломатски језик Вавилона и биће коришћен за преписку са суседима и са потчињеним народима. У потоњим вековима арамејски се развијао и наставио да се користи све до данашњих дана. Током своје дуге историје из њега се развило више дијалеката. Један од тих дијалеката развио се у Едеси за време краљевства

Осроена<sup>1</sup> и најстарији запис на овом дијалекту, а који је сачуван до данас је из 6. године по Христу. Иако је овај дијалект рано прозван *сурјаја*,<sup>2</sup> ипак ће, на пример, Јефрем Сиријски и Јаков од Саруга народ којем је ово матерњи језик називати Арамејцима, а не Сиријцима. Код нас се овај дијалект назива и сирјачки, сирски, или сиријански језик како не би дошло до мешања са арапским дијалектом који се говори у Сиријској арапској републици. Недуго по периоду којим се ми бавимо овај дијалект ће постати *lingua franca* и биће један од основних језика хришћанских мисионара источно од Римског царства и прошириће се све до југа Индије, а његово писмо ће имати утицаја и на монголско писмо.

Најстарији међу ауторима које смо изабрали јесте Јаков Афраат. Вероватно је рођен почетком IV века, мада постоје мишљења да је рођен и у последњој деценији III века. О његовом животу се мало зна. Вероватно му је име било Јаков, док му је касније додато и Афраат, а уз које готово по правилу иде и „персијски мудрац“ или „Мудри Персијанац“.<sup>3</sup> Такође, претпоставља се да је живео у околини Ниниве (Мосула), Персијско сасанидско царство, да је био подвижник и припадао „синовима завета“ (ܫܢܝܬܐ ; *бнај кјама*; једна врста сиријског прамонаштва; најкраће, реч је о заветницима који су живели у свету и чували *светост* (сир. ܩܕܝܫܬܐ ; *кадишута*), што је код њих био синоним за девственост), а касније је постао и епископ у манастиру Мар Матај. Услед чињенице да је носио исто име као епископ Јаков Низибиски, да су живели у приближно исто време, били епископи градова са сличним именом (Мар Матај је припадао Ниниви) дуго времена се мислило да је реч о истој особи.

Овај Мудри Персијанац је најпознатији по својим *Изложењима* (или *Приказима*) која су настајала од 336–345. године. Сачињавају их 23 „поглавља“ (могло би се рећи и писма) о конкретним питањима (о вери, о љубави, посту, рату, молитви...) и већина су упућена једном човеку, чије се име не помиње и који је вероватно живео са синовима

---

<sup>1</sup> Период од пада Селеукида до доласка Римљана.

<sup>2</sup> Овај термин проналазимо и у сиријском „Предговору“ *Књиге степена*.

<sup>3</sup> Другу варијанту срећемо у Јевтић, А., *Патрологија, друга свеска; Источни Оци и писци 4. и 5. века, од Никеје до Халкидона, 325-451.*, Хришћанска мисао, 2004, стр. 251–253. Поред овог извештаја, на српском о Јакову Афраату, мудром Персијанцу, можемо прочитати и у Флоровски, Г., *Источни оци IV века*, Братство Св. Симеона Мироточивог, Врњачка Бања, 2003., стр. 349–353.

завета. „Четрнаесто изложење“ је тзв. „Синодална посланица“ и она је упућена „браћи“, а не „пријатељу“ као остала изложења. Ово је разлог због ког је његова аутентичност била предмет спорова. Поред овог сумњало се и у аутентичност „Двадесет трећег изложења“ јер је знатно дуже од осталих, а и првих 22 изложења почињу акростихом сиријског алфабета, колико сиријски алфabet и има слова,<sup>4</sup> а ово последње почиње алефом као што је почело и прво. Данас се свих 23 изложења прихватају као аутентична. Сиријски тест је објављен под називом *Aphraatis Sapientis Persae, Demonstrationes*, у *Patrologia Syriaca* I, Parisiis 1894. кол. 1-1050 и у *Patrologia Syriaca* II, Parisiis 1907. кол. 1–150. Ово издање ће бити главни извор за дела Јакова Афраата, али у случају потребе консултоваћемо се и са *The Homilies of Aphraates, The Persian Sage, edited from syriac manuscripts of the fifth and sixth centuries in the British Museum*, Vol. I, the syriac text, London 1869. Дело је преведено на више језика, а међу њима је и превод на француски *Aphraate le sage persan, Les Exposés*, I, exposés I–X, Sources Chrétiennes 349, Paris 1988. и *Les Exposés*, II, exposés XI–XXIII, Sources Chrétiennes 359, Paris 1989. на кога ћемо се, такође, ослањати због опширног увода и коментара.

Други аутор чије ћемо радове истраживати како би одговорили на нашу тему је Свети Јефрем Сиријски. За разлику од *Изложења* Јакова Афраата и *Књиге степена*, која су настала на простору Персије, Јефрем је своја дела писао на територији Римског царства.

*Житије Светог Јефрема Сиријског* је настало око два века после његовог упокојења тако да не можемо са сигурношћу говорити о поузданости свих података које у *Житију* проналазимо. Поред *Житија* податке о Јефрему проналазимо и код Созомена (уп. *Histoire ecclésiastique* III, 16, стр. 147–159), Паладија (*Лавсаик*, стр. 83–84) и Теодорита (*Histoire de l'Eglise* IV, 29).

Обично се узима да је рођен око 306. године, али без неког чврстог ослоња. Не знамо ни неко конкретно место његовог рођења. Оно шта се поуздано зна то је датум упокојења – 9. јун 373. године. Иако је према *Житију* син паганског жреца, вероватније је да су му родитељи били хришћани. Највећи део свог живота провео је у Низибији (грч. Νίσιβις, сир. ܢܝܨܝܒܝܬ (Нсибин); данас Насајбин, град у Турској уз саму границу са Сиријом),

<sup>4</sup> Г. Флоровски у својој књизи *Источни оци IV века* наводи да је јакow Афраат написао 22омилије (уп. стр. 349), док А. Јевтић помиње 23 (уп. нав. дело, стр. 251).

у чијој локалној Цркви је служио као ђакон и катихета. Град Низибија је био на територији Римског царства све до 363. године. Тада је, као последица пораза од Персије, Рим морао да преда овај град, а изгледа да је једна од ставки мировног споразума била да се дозволи хришћанима пресељење на територију Римског царства. Јефрем се тада сели у Едесу и у њој је поживео последњих десет година свог живота и врло вероватно да је управо он био зачетник чувене едеске школе. Иако је често представљан као монах, нпр. код Теодорита (уп. Théodoret, *Histoire de l'Eglise* IV, 29) и Созомена (Sozomène, *Histoire ecclésiastique* III–IV, 16, стр. 149), он то никада није био у данашњем смислу те речи. Врло је вероватно да је и он припадао синовима завета.

Још од најстаријих сведочанстава о Јефрему (нпр. код Теодорита; уп. Théodoret, *Histoire de l'Eglise* IV, 29) претпоставља се да он није знао грчки језик, или да га је веома мало познавао. С обзиром на то да Јефрем живи у доба позног Римског царства у једном, за Рим важном граду, (у новије време) могуће је пронаћи и другачија мишљења. На пример, У. Посекел у свом делу *Evidence of Greek Philosophical Concepts in the Writings of Ephrem the Syrian* не искључује могућност да је познавао грчки језик, али пошто нема чврстих доказа који потврђују једну или другу теорију, она се ограда од давања било каквог закључка, чак и од даље расправе које је језике Јефрем знао. У вези са његовим школовањем немамо никакве конкретне податке. Грчки и римски аутори хвале његову речитост и домишљатост, али не говоре ништа о његовом образовању. Тако на пример, код Паладија проналазимо мишљење да је Јефрем „био удостојен дара природног знања“ (Лавсаик, стр. 83). Теодорит (уп. Théodoret, *Histoire de l'Eglise* IV, 29) и Созомен (Sozomène, *Histoire ecclésiastique* III–IV, 16, стр. 147–159) су га величали као човека који се супротстављао јересима и јелинској философији, иако није завршио школе. У. Посекел из овога извлачи следећи закључак: „Ови извештаји упућују да Јефрем није примио формално реторско и философско образовање у једној од чувених грчких школа. Али сведочанства историчара такође сугеришу да је на неки начин Јефрем заиста стекао велико знање.“ (уп. Possek, *нав. дело*, 1999, стр. 49.) У новије време наводе се хипотезе да је можда образовање добио у Цркви од епископа Низибије, од којих је могао много да научи, као и да је можда похађао неке приватне или јавне школе које су вероватно биле организоване по римским законима.



Што се тиче Јефремових дела она су много бројнија него код друга два аутора, а пошто је био препознат као одличан писац, песник и проповедник његова дела су веома брзо преведена на друге језике, као што су грчки, јерменски, палестински арамејски, а нешто касније и арапски, док су грузијски, коптски, латински, словенски преводи за основу углавном имали грчки превод. Услед бројних превода и славе коју су имала Јефремова дела појавио се и велики број дела која нису његова, али су сачувана под његовим именом. У нашем истраживању ослањаћемо се на она која су општеприхваћена као његова, а према листи коју нам даје С. Брок у својој књизи под насловом *A brief outline of syriac literature*, објављено од стране St. Ephrem ecumenical research institute Baker Hill, Kottoyan, India 1997. Реч је о следећим делима: *Коментар на Књигу Постања и Изласка* (оригинални сиријски текст објављен од стране Р. Тоно у колекцији *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium* (CSCO) том 152, 1955. године), *Коментар на Дијатесарон* (дело у целости сачувано само на јерменском језику, а објављено од стране Л. Лелуара у CSCO, томови 137 и 145, 1953–54, а оно што је сачувано на сиријском оригиналу објављено је под називом S. Ephrem, *Commentaire de l'Evangile concordant*, у Даблину 1963. године, допуњено из новооткривених рукописа и објављено под истим називом 1990. године у Лувану; важно је нагласити да је ово дело вероватно писало више аутора и да није у потпуности Јефремово, тако да ћемо бити обазриви, поготово што неки делови нису сагласни са његовим учењем које проналазимо у његовим химнама), *Прозна побијања* (ово је заједнички назив за *Пет говора Ипатију*, *Мемра против Бардисановог говора „О Господу“*, *Против лажног учења*, две *Мемре против Маркиона*, *Мемра против Манија и О девствености*; сиријски текст објављен у S. Ephraim's *Prose Refutations of Mani, Marcion, and Bardaisan*, Vol. I, by C. W. Mitchell, *The Discourses Addressed to Hypatius*, Oxford 1912. и S. Ephraim's *Prose Refutations of Mani, Marcion, and Bardaisan*, Vol. II, by late C. W. Mitchell, and completed by A. A. Bevan and F. C. Burkitt, *The Discourses Called 'Of Dominus' and six other Writings*, Oxford 1921),<sup>5</sup> *Коментари на Дела апостолска* и *Коментари на Павлове посланице* (сачувани само у јерменском преводу што нас ограничава на коришћење превода превода), затим, *Мемра о нашем Господу* (сиријски текст објавио Е. Бек у CSCO, том 270, 1966), два *Писма Публију* (текст објавио С. Брок у

<sup>5</sup> Остала прозна дела која носе Јефремово име, као што су коментари на књиге *Старог Завета* вероватно нису Јефремова дела, тако да се нећемо превише задржавати на њима.

часопису *Le Muséon* 89 из 1976, стр. 261–305), *Мемра о знацима које је Мојсије учинио у Египту* (објављено у J. Overbeck, S. Ephraemi Syri Rabulae Episcopi Edesseni Balaei Aliorumque Opera Selecta, Oxford, 1865, 88–94),<sup>6</sup> *Мемре о вери* (сиријски текст објавио Е. Бек у CSCO, том 212, 1961), *Мемре о Никомидији* (јерменски превод (сачуван у целости) и сиријски оригинал (сачувани делови), објављено у *Patrologia Orientalis* 37, фасцикла 2–3, 1975). Потом, ту су и мемре за које се претпоставља да су Јефремове: *О прекору*, *О Јони и Нинивљанима*, *О грешници*, *О усамљеницима* (сиријски текст ових мемри је објављен са другим мемрама које носе Јефремово име, а које нису његове од стране Е. Бека у CSCO, томови 305, 311, 320 и 334, 1970–1973), две *Мемре о Дјеви Марији* (сиријски текст објавио Е. Бек у CSCO, 363, 1975). *Мадраше*, поеме: *Мадраше о вери* (сиријски текст објавио Е. Бек у CSCO, 212, 1961), *Мадраше о Низибији* (сиријски текст објавио Е. Бек у CSCO, 218, 1961), *Мадраше против јереси* (сиријски текст објавио Е. Бек у CSCO, 196, 1957), *Мадраше о девствености* (сиријски текст објавио Е. Бек у CSCO, 223, 1962), *Мадраше о Цркви* (сиријски текст објавио Е. Бек у CSCO, 198, 1960), *Мадраше на Рождество* (сиријски текст објавио Е. Бек у CSCO, 186, 1958), *Мадраше о беквасном хлебу*, *Мадраше на Распеће*, *Мадраше на Васкрсење* (ове три колекције се једним именом називају *Пасхалне мадраше*; сиријски текст објавио Е. Бек у CSCO, 108 и 248, 1964), *Мадраше о рају* (сиријски текст објавио Е. Бек у CSCO, 174, 1957), *Мадраше о посту* (сиријски текст објавио Е. Бек у CSCO, 246, 1964), *Мадраше против Јулијана* (сиријски текст објавио Е. Бек у CSCO, 174, 1957).

Дело трећег аутора ког ћемо истраживати назива се ܟܬܒܐ ܕܡܫܩܬܐ (*ktābâ d-masqâtâ*), или како је преводимо на српски *Књига степена*, а која је позната и као *Liber Graduum*. О овој књизи нема опширнијих студија на српском језику. Писац *Књиге степена* нам није познат. Дело се састоји од 30 мемри (беседа, омилија, говора) на које је касније придодан „Предговор“ на сиријском језику, такође од непознатог аутора. Према овом „Предговору“:

<sup>6</sup> Ово дело се не налази у горепоменутој С. Броковој књизи, али ће је помињати у својим познијим делима као могуће Јефремово дело.

„реч његова беше древни сиријски језик“, <sup>7</sup> био је један од првих људи који су писали на овом језику и „простота речи његове [говори нам да] није знао вешто да пише“ (уп. *PS* III, 1, 8–10 и 4, 10–14), тј. није био школован. На ком је месту настало ово дело, не можемо са сигурношћу да тврдимо, али се претпоставља да је реч о северозападу Месопотамије јер се у „Тридесетој мемри“ помиње река Еуфрат и Доњи Заб, који се улива у Тигар између Мосула и Багдада (уп. *PS* III, кол. 896, ред 1–2). Слично је и са временом настанка. Претпоставља се да је написано у IV, или на почетку V века.

Сиријски текст је објављен у *Patrologia Syriaca*, у III тому 1926. године у Паризу, под називом *Liber graduum*, од 1. до 932. колоне. На ово издање ћемо се ослањати у током наших истраживања. Поред оригиналног текста консултоваћемо и превод на енглески *The Book of Steps ; The Syriac Liber Graduum*, Translated, with an Introduction and Notes by Robert A. Kitchen and Martien F. G. Parmentier, Cistercian Studies Series 196, Kalamazoo, Michigan: Cistercian Publications, 2004. и то највише због опширног увода и коментара.

## б) Циљеви истраживања

Први циљ рада је да укаже на историјске околности и културни амбијент у којем живе три горепоменута аутора, проблеме и изазове у којима се налазе њихове локалне црквене заједнице, али и локалне црквене заједнице у њиховом окружењу. Овој тројици аутора заједничко је то што су писали истим језиком и што су делали унутар заједнице која је већински семитског порекла. Затим, заједничка им је и историја која је претходила времену у ком су живели. На тим просторима су настајале и сусретале су се многе културе дуги низ векова. Настајала и нестајала много велика царства, а нека од њих су Асирија, Вавилон и Персија. Нешто касније ови простори ће потпасти под власт Александра Македонског, а после његове смрти овај простор потпада под власт Селеукида. Међутим, културно–политичка дешавања која непосредно претходе њиховом времену су довеле до тога да им се услови у којима живе и проблеми са којима се суочавају значајно разликују.

---

<sup>7</sup> *Liber graduum*, *Patrologia Syriaca* III, Parisiis 1926. кол. 4, ред 15. (даље у тексту користићемо се скраћеницом *PS* III, први следећи број означаваће колону, а онај после њега ред; исто правило ћемо примењивати и за Јакова Афраата, тј. за први и други том *Patrologia Syriaca*).

Због тога ћемо морати да изучавамо историјско–политичке околности и културни амбијент из различитих углова. Ради бољег увида, овај део ћемо поделити на две целине:

- 1) Истраживање историјских околности у којима живи и дела Јаков Афраат и у којима настаје *Књига степена* (културно-политичко стање на западу Персије)
- 2) Истраживање историјских околности у којима живи и дела Свети Јефрем Сиријски (културно-политичко стање на истоку Римског царства)

1 – Историјске околности у којима живи Јаков Афраат су утицале на садржај његових *Изложења*. Он живи у IV веку у Персији којом (од 226. године) управља породица Сасанида. Један од напознатијих владара из те династије је био Сапор II (Шапур II; 310–379. године; чији је савременик Јаков Афраат). У том периоду, рат између Рима и Персије прекидан је само неколико пута и то на краће време, а пограничне територије (Јерменија, Грузија, Месопотамија...) су прелазиле из царства у царство. Сапор II је првих 30 година своје владавине највероватније посветио утврђивању власти у самој Персији. Проблем су му стварала два паралелна друштвена уређења: кастно и феудално, као и раштркана и непослушна арапска племена. Да би успео да се избори са компликованим друштвеним уређењем он се највише ослањао на зороастризам, који је прогласио државном религијом, и на његове свештенике. Пошто је учврстио власт, он је наредних 40 година провео у сукобима са Римом. Дакле, Персија у времену у ком живи Јаков Афраат је у готово непрекидним сукобима, како унутар ње саме, тако и са Римским царством. Поред свега овога владавину Сапора II је обележио и прогон свих оних који нису припадали званичној религији царства (осим Јевреја коју су изгледа имали симпатије царице мајке која их је заштитила). Последице ових околности проналазимо кроз цело његово дело. Примери којима објашњава неке своје ставове су често преузете слике рата и прогона. Највероватније је да због страха не помиње ни име владара Персије него о тренутном стању приповеда кроз причу о израиљском цару Ахаву. Нема помена ни имена хришћана, вероватно да не би на тај начин упутио гонитеље на неку конкретну личност.

*Књига степена* настаје, такође на простору Персије, као и Афраатова *Изложења*. Историјске околности су сличне, али се значајно мање осврће на ратове и прогоне (што не значи да их никако не помоње; уп. *Мемра* 23, *PS* III, кол. 860 и даље). Разлог овоме треба тражити у чињеници да је дело вероватно настало после владавине цара Сапора II. На ову књигу већи утицај је дошао од културно-религијског амбијента. Како смо већ поменули, у

време цара Сапора II зороастризам је постала званична религија царства, па се аутор много чешће осврће на тај проблем и упозорава хришћане на проблеме (у вези са спасењем) које могу да имају у контакту са њима.

2 – Као што смо већ и рекли, Свети Јефрем Сиријски живи на простору северозападне половине Месопотамије, која је у то време била унутар Римског царства. Највећи део свог живота је провео у граду Низибији. Иако је јелински утицај на просторима на којима су живела ова три аутора почео још у време Александра Македонског и његових освајања 331. године пре Христа, ипак он се више осетио у околини Низибије, него у околини Ниниве. Сам град Низибија, град у ком је Јефрем провео највећи део свог живота, први пут се помиње у X веку пре Христа. Био је и средиште једне од арамејских краљевина у Месопотамији. Године 116. пада под власт Рима. Пред крај II века Месопотамија постаје римска провинција, а нешто касније и колонија. Од 298. године Низибија постаје једини град у коме је била дозвољена трговина између Рима и Персије. Све ово доводи до снажног таласа утицаја јелинске културе на локалну месопотамијску. Као последицу имамо већи утицај западне мисли на дела Светог Јефрема него на другу двојицу аутора. После 363. године Јефрем се сели још западније што ће додатно утицати на његову мисао.

Што се тиче културног амбијента оно што је битно нагласити у вези са сва три аутора јесте да поред већег или мањег јелинског утицаја, великог утицаја локалне традиције, чињеница да локалне цркве којима су они припадали имају своје корене и у јудејској традицији, тј. вероватно је међу првим хришћанима на овим просторима било и преобраћеника из јудејства.<sup>8</sup> Осим тога у градовима у којима су они живели постојале су и велике јудејске колоније са својим школама. Све ово, а и чињеница да Арамејци и Јевреји одувек живе једни поред других, да и једни и други припадају истој, семитској породици народа довело до сличног начина размишљања и великог међусобног утицаја. Различити утицаји из јудејства су видљив и код наших аутора, па тако, на пример код Светог Јефрема

---

<sup>8</sup> Постоји и хипотеза да је први превод Старог Завета на сиријски био јеврејски превод, слично као и у случају *Сентуагинте*.

можемо да пронађемо цитате из тергумске традиције, а код Јакова Афраата читаве одељке који имају форму мидраша.

Проблеми са којима су се суочавале њихове локалне цркве су многоструки. Код Јакова Афраата срећемо веома велике прогоне, док црква Светог Јефрема дели „судбину“ цркве остатка Римског царства и бива потрешена аријанском и полуаријанском кризом. Међутим, то није био њен једини изазов са којим се суочавала. Из Јефремових дела видимо да пише против Манија и Бардаисана, локалних религијских учитеља, али и гностика (маркионита) који су у времену пре Светог Јефрема потресали и локалне цркве западније на територији Римског царства, а који су се дуже задржали на овом простору. Писац *Књиге степена* има проблем са зороастизмом, али и са једном специфичном традицијом коју проналазимо још код Манија, а то је да се верујући дела на две групе. Свесно или не, он ту традицију наглашава више него Јаков Афраат и верујуће дели на праведне и савршене. Иако не на овај начин наглашена, ова подела ће се задржати још дуго на овим просторима, а срећемо је и у, тзв. „Катарској школи“ VII века (нпр. у делима Светог Исаака Сиријског и Дадишо'а Катарског).

Други циљ истраживања јесте управо оно што смо задали у самом наслову, а то је да прикажемо како су ова тројица аутора схватили и проповедали учење Христово о спасењу. Тек пошто разјаснимо све околности које су утицале на наше ауторе приступићемо овом циљу, како не бисмо дошли до погрешних закључака. Овај део поделићемо на три целине јер се због времена и места у ком они живе и раде њихови богословски искази у неким стварима разликују.

- 1) Схватање спасења код Јакова Афраата
- 2) Схватање спасења код Светог Јефрема
- 3) Схватање спасења према *Књизи степена*

1 – Да бисмо што прецизније објаснили како је Јаков Афраат разумевао и проповедао спасење биће неопходно да се осврнемо и на друга питања, као што су његова тријадологија и то само у оној мери колико је то битно за нашу тему. тј. улога сваког од Лица у нашем спасењу. Затим, антропологија, са посебним освртом на „синове завета“ (*Мемра* 6. *PS* I, 240 и даље) као један од начина на који се људи спашавају. Које су предности, али и обавезе човека ако постане члан те заједнице? Извештај Мудрог

Персијанца о овој групи заветника је веома важан јер, поред чињенице да је најстарији и што ће нам помоћи у решавању питања и циљева које смо поставили, биће од помоћи и за нека даља истраживања сиријакофоних хришћанских аутора с обзиром на то да ћемо „синове завета“ проналазити и у време цара Јустинијана (VI век) на истоку Римског царства. Наравно, биће нам потребно и разумевање христологије, тј. улоге оваплоћеног Сина Божјег у нашем спасењу, разлозима због којих је постао човек, потом, да истражимо шта то значи да је Син Божји дошао због болесних, пошто ће аутор у истом одељку да помиње и људе који нису били болесни – да ли то значи да нису сви имали потребу за оваплоћењем Сина Божијега? Затим, да је Син Божји „постао грех“ и да је грех приковао на крст, да ће онај који се сједини са Њим наследити Царство, да је због људи умро и разорио Шеол – победио смрт и томе слично (уп. нпр. *PS II*, 652 и даље). Поред тога, потребно је разумети еклисиологију – повезаност свих чланова међусобно и ако је један члан здрав да због тога цело тело блиста и ако је неко болестан, цело тело је је болесно (уп. *PS I*, 353 и даље), али и улози крштења – на крштењу човек добија Духа Месијиног, добија „део“ Божњства (уп. *PS I*, 293), и причешћа – „Месија је виноград, Отац је радник, а изданци су они који пију из Његове чаше“ (*PS I*, 229, ред 23–25). Неопходно је осврнути се и на онтолошка питања – објаснити значење и место исказа као што је овај: да је Син Божји постао човек и да до тада људи нису имали „ништа што је од Њега“, а када се „вратио Ономе који Га је послао“, носио је оно што до тада није носио (уп. *PS I*, 283 и даље). После свих ових анализа покушати склопити један систем (колико то буде могуће) и објаснити пут до есхатона и како Јаков објашњава вечни живот са освртом на чињеницу да он говори да ће историја трајати 6000 година и да човек увек треба да буде спреман за долазак Христов (уп. нпр. *PS I*, 77), а о есхатолошком стању говори као прослављању на облацима са Христом, као одмору, боравак са Женихом, као боравак у земљи живота и томе слично (уп. нпр. *PS I*, 249).

2 – Као што је случај код Јакова Афраата, тако ћемо и код Светог Јефрема Сиријског морати да се осврнемо на више тема како бисмо што боље разумели његово учење, проповед о спасењу. Почећемо од тријадологије и космологије, са посебним освртом на оно што Јефрем назива „великом провалијом“ (алудирајући на причу о „Убогом Лазару“), а што ће савремени аутори да разумевају као „онтолошки јаз“ између Бога и свега створеног. Затим, антропологије – покушати да дамо што прецизнији одговор

на питања ко је човек, због чега је створен, како је на то утицао пад, као и који су путеви ка спасењу, и неодвојиве од ње христологије – разлози оваплоћења Сина Божјег и последице тога, као и последице страдања, васкрсења и вазнесења. Затим, еклисиологије – „Свако свакога чуваше / И [пазише] да ближњем лоше не учини. / Сваки човек пријатеља свог подучаваше, / Да се кроз сапутника<sup>9</sup> оправда. / Ниједан човек не мољаше се тамо / Да душу своју спаси само. / Изгледаху пак као да су удови [једног тела]. / Један за другог се мољаше сваки.“ (*Мемра о Јони и Нинивљанима*, стихови 205–213), и евхаристије – у „Светитеља сабрању... у њему се, браћо моја, цеди грозд, који свима живот даје“ (*Химне о Рају* 6, 8). Посебно ћемо се задржати на Јефремовој представи раја кога описује као велику планину на чијем врху се налази Слава Божја, као и проблему са којим се суочава док пише о њему – за Јефрема рај је неописив и „у бити он је духован и чист“ и „све што си чуо о овом Рају, чистом и светом, прозирно је и духовно“ (*Химне о рају* 11, 3–4), али он „мора“ да прича о њему и то ради на један карактеристичан начин. Као и у случају Јакова Афраата и овде ћемо на крају покушати да учење о спасењу представимо кроз један систем, наравно, у мери у којој то буде могуће.

3 – *Књига степена*. Књига има за циљ да људима помогне у путу ка спасењу. Да би се до њега стигло неопходно је следити све оно што нам је заповеђено. Међутим, овде ћемо се посебно задржати на „проблеми“ заповести. Читајући ово дело стиче се утисак да аутор не мисли само и искључиво на законске одредбе Светог Писма, него на све што је Бог рекао човеку, па тако би ту требало убројати и „идите и научите све народе крстећи их...“, будите „светлост свету“ и томе слично. Поред тога, аутор се сусреће са проблемом да су неке заповести у супротности са неким другим заповестима и себи поставља за циљ да их разврста и да објасни које су заповести коме упућене и како се треба односити према њима. Као последицу оваквог циља у самом делу нећемо наћи детаљно разрађена учења о Цркви, Христу (тако на пример, у највећем броју случајева улога оваплоћеног Сина на земљи јесте да нам покаже како да живимо, што је у вези са темом његове књиге; међутим, ипак срећемо и реченице у којима помиње да је оваплоћење променило нешто у људској природи, али, нажалост, не објашњава детаљно шта то конкретно значи (уп. нпр. *PS III*, 917)), Евхаристији и другим Тајнама Цркве. Књига је писана у три наврата и у делу који је последњи написан аутор се осврће и на неке конкретне проблеме које има његова

---

<sup>9</sup> Дословно: кроз са-уд.



заједница. Захваљујући том делу моћи ћемо да бар делимично осветлимо његов однос према Цркви и њеним Тајнама (за њега постоје три цркве: овоземаљска, црква срца и небеска црква; овде је важно објаснити улогу овоземаљске цркве јер је ова књига вековима сматрана као један од темеља месалијанизма, што се у последњих неколико деценија одбацује, управо због овог дела јер он велику важност даје овоземаљској цркви и сабрањима у њој, приношењу жртве, крштењу, молитви... (уп. „Дванаеста мемра“, *PS* III, 285 и даље)). Вероватно под утицајем локалне традиције, он верне дели у две велике групе: праведни (כִּנְיָ – *kīnē*) и савршени (גְּמִירָה – *gmîrê*) (и једна и друга група имају неколико подгрупа). Ова подела је важна за нашу тему јер се поклапа са два пута у Царство Божје, тј. два начина помоћу којих се људи могу спасити. Да би се ишло путем праведних потребно је поштовати „мале заповести“: да се пости два пута седмично, да се моли три пута на дан, да се даје милостиња, да се чува закон Божји, да такви узимају себи само једну жену, не преједају се, не опијају се, не варају, не свађају се, да облаче наге, угошћују странце и томе слично (уп. *PS* III, кол. 184, 24 – 185, 8. и 309, 27 – 313, 2). За пут савршених потребно је следити „велике заповести“: да посте сваки дан, да се моле по цео дан, да не поседује ништа осим одеће што имају на себи и хране за један дан, да не желе ништа земаљско, нити да се баве земаљским стварима, према свакоме да се добро односе, да љубављу постају слуге свих, да се моле за све и томе слично (уп. *PS* III, 184, 24 – 185, 8. и 317, 4–13).<sup>10</sup> Иако и један и други воде ка спасењу, ипак постоји и разлика, а то је, сликовито говорећи, да ће они који ходе путем малих заповести ући у Царство небеско, али не и у дом Женика, нити ће ући у његову брачну одају, нити ће га гладати лицем у лице, што је резервисано за оне који следе пут савршених (уп. *PS* III, 513, 11–16). И овде ћемо покушати да све ово сместимо у један систем, колико то буде могуће, да бисмо имали што јаснији увид у разумевање спасења код овог аутора.

<sup>10</sup> Међутим, на другом месту аутор ће да нагласи да су ове заповести само једна врста пута ка савршенству, које се достиже када се све оне превазиђу љубављу. Нпр. за заповест: Љуби ближњег свог као самог себе, каже да треба да се превазиђе у љубави и не само да волимо ближње као сами себе, него да волимо непријатеље и оне који нас презиру више него нас саме. Ако нас неко потера миљу, у *Писму* стоји да идемо две, у љубави да идемо много даље! У случају да нас неко удари по образу дата је заповест да окренемо и други, али у љубави треба и цело телу да му подметнемо за ударце итд. (уп. *PS* III, 393, 20 – 396, 13).

## Основне хипотезе

- За разумевање ових аутора неопходно је разумети културно–историјски контекст у ком они живе и делају и на тај начин избећи сваку врсту „омаловажавања“ њихове мисли само зато јер није „јелинско–философска“. Само ако се разуме контекст у ком живе и пишу и они, и што још важније контекст у ком живе њихови слушаоци, може се разумети зашто се њихови богословски искази у неким стварима разликују од јелинофоних хришћанских аутора.
- Иако ова три аутора живе у приближно исто време и на релативно истом географском подручју, ипак је неопходно истражити и „микро“ културно–политички амбијент који се у тренутку у ком они стварају значајно разликује.
- Заједничко за наше аутора јесте што су чланови цркава које своје корене имају и у јудејским заједницама, затим, да се на простору на ком се налазе ове локалне цркве налазе и јудејске школе, а што за последицу има да у њиховим делима можемо пронаћи утицаји јудејске традиције.
- Због утицаја „микро“ културно–политичког амбијента, али и због чињенице да су се обраћали различитим слушаоцима, дела ове тројице аутора прво треба да се изучавају одвојено, а тек после тога правити поређења међу њима.
- Изучавањем њихових дела долазимо до сазнања на који су начин они преносили Христово спасоносно учење условљени различитим контекстима.
- Треба имати на уму да сваки од аутора има посебне разлоге због којих пише своје дела, као и конкретне слушаоце (нпр. Јаков Афраат своје дело упућује човеку који је посвети свој живот служењу Богу, члану синова завета, док Јефрем један део свих дела пише за богослужбену употребу, други, вероватно, за ученике који слушају његова предавања у катихетској школи, док је *Књига степена* упућена једној локалној Цркви) што за последицу има да се на неким питањима и проблемима које ми сматрамо битнима, они нису задржавали, или су их само кратко поменули. Тако на пример, треба имати на уму да то што аутор *Књиге степена* не пише нашироко о Евхаристији, не значи да му они није битна, него да узроци писања те књиге нису били у вези са тим питањем.

- Изучавања ових аутора и њихових дела долазимо до сазнања како се и до које мере Црква прилагођавала локалном културно–историјском амбијенту и како је, у овом случају сиријакофону културу охристовила и кроз њу проповедала Тајну Христа.

## Методe истраживања

Основни извори овог рада су текстуални, тако да ћемо се при нашем истраживању, на првом месту, фокусирати на сакупљање горенабројаних извора, потом, њихово критичко ишчитавање, превођење одређених делова, а потом и писање саме дисертације уз консултацију секундарне литературе, тј. других студија и истраживања из којих ћемо моћи да видимо како су други истраживачи приступали овим изворима и до којих су закључака они долазили.

Током истраживачког рада користићемо историјско-критичку методу, најчешће као уводну, а са циљем да разумемо и да се упознамо са светом који се налази „из текста“ и помоћу ње ћемо покушавати да одговоримо на питања у вези са самим аутором и његовим намерама, местом и временом настанка текста и томе слично. Ово ће нам помоћи у правилном разумевању изворних текстова.

Као допуну ове методе користићемо, а што сматрамо веома битним, и социолошко-историјски приступ. Захваљујући њему моћи ћемо да расветлимо културне, економске, политичке и социјалне прилике у којима живе наши аутори, у којима настају дела и у којим живе њихови слушаоци. Сматрамо да је ово веома битан приступ изворима јер ћемо помоћу њега отклонити највећи део неразумевања (неретко и омаловажавања од стране неколицине истраживача) сиријакофоних аутора и њиховог „простих“ богословских исказа.<sup>11</sup>

---

<sup>11</sup> Супротно од „савршених“ богословских исказа јелинофоних аутора. (Овим не желимо да омаловажавамо допринос јелинофоних аутора богословљу, него само да укажемо да у једном културном амбијенту у ком настаје, нпр. *Књига степена* не би имало смисла причати језиком јелинске философије јер слушаоци не би могли да разумеју шта им аутор говори пошто се њихово образовање и погледи на свет у много чему

С времена на време биће потребно да текстове посматрамо и из филолошко-лингвистичог угла. Најчешће ће то бити због појашњавања неких термина и њиховог значења у одређеним контекстима. На пример, термин **קְדָמָה** (*qñdōmā*) код различитих аутора има различито значење, па се преводи речима: супстанца, ипостас, стварно постојање, али и личност, индивидуа. Код Јефрема, овај термин има значење ипостаси и то у оном смислу како су то стоици објашњавали. Ту је и термин **קְיָנָה** (*kyānā*) која се обично преводи термином: природа, али и суштина, па и стање. Затим, **פְּרוֹסוֹפָה** (*paršôpā*) од грчког *просопон* и томе слично. Поред овога, због неких особености семитских језика, а у нашем случају сиријског (као што је карактеристична синтакса, непостојање помоћног глагола јесам, непостојање падежа, именице и придеви имају три стања, глаголи који не показује време радње и томе слично), биће неопходно осврнути се и на ову проблематику и указати на тешкоће, али и предности које имају аутори који пишу на овом језику.

С обзиром на то да је реч о ауторима који се у највећој мери ослањају на библијске текстове, а с времена на време и на нека друга дела, неретко и на дела нехришћанских аутора, користићемо се и интертестаментаром методом и приказаћемо њихов дијалог са тим текстовима. Пошто овај приступ претпоставља да је сваки текст на неки начин мозаик цитата, ми ћемо моћи да видимо како се наши аутори користе тим другим текстовима, у који их контекст стављају, како их објашњавају, који им смисао дају и на тај начин ћемо јасније видети на који начин се суочавају са конкретним проблемима и како их решавају. Овај приступ може да нам помогне да прецизније разумемо шта аутор хоће да каже са својим делом, али и да боље разумемо њихов начин проповедања поруке о спасењу и Спаситељу.

Користићемо се и индуктивном методом – покушаћемо да што више конкретних чињеница истражимо како бисмо могли да изведемо што поузданији општи закључак. Потом, дедуктивном методом, тј. да посматрајући општу слику пробамо да дођемо до неких појединачних закључака. И једној и другој методи приступаћемо користећи се анализом и синтезом. Ослањајући се на анализу као методу, рашчлањиваћемо неке од сложених појмова и закључака на њихове саставне делове. Преко синтезе покушаћемо да

---

разликују од образовања и погледа на свет слушалаца који живе, нпр. на простору Мале Азије, или данашње Грчке.)

преко једноставних ставова дођемо до сложенијих. Користећи се свим овим методама приступићемо и методи доказивања којом ћемо утврђивати сазнања до којих смо дошли. Затим, приступићемо компаративној методи и поредићемо хипотезе и закључке до којих смо дошли изучавајући сваког од аутора понаособ.

На све ове методе ћемо се ослањати и када будемо долазили у додир и са секундарним изворима, тј. списима из времена који ми изучавамо, или из периода који су му претходили, а које су наши аутори директно или индиректно користили (као што су на пример светописамски списи, списи појединих филозофа, многобожачких религијских учитеља, рабина и томе слично). Како не бисмо скренули са наше теме на овим списима и на њиховом истраживању задржаћемо се само толико колико је потребно да бисмо одговорили на питања која су у вези са нашом темом.

### Значај истраживања

На првом месту, као што смо нагласили када смо наводили циљеве рада, јесте показивање узрочно-последичне везе између културно-политичког амбијента у ком живе аутори и њихови слушаоци са садржајем њихових дела. Иако се ова веза често помиње, наглашава, неретко „подразумева“, ипак долази до погрешног разумевања нејелинофоних аутора, а некада и њих самих јер се посматрају истргнуто из контекста у ком су живели и стварали. Допринос једног оваквог истраживања, приказивања конкретних примера горепоменуте везе требало би да будућим истраживачима сиријакофоних аутора (али и свих других аутора, небитно на ком су језику писали, у ком времену и на ком простору су живели) и њихових дела помогне да се ослободе непримерених и поједностављених поређења између различитих група аутора, као што су на пример јелинофони и сиријакофони. Нажалост, можемо да сретнемо истраживаче који ће без удубљивања, па чак и са одређеним предрасудама, да пореде ове две групе констатујући како је јелинска мисао узвишенија од семитске и на томе ће да стану. Не треба заборавити да је циљ и једних и других црквених писаца био да својим слушаоцима што боље пренесу спасоносну Христову науку, а не да праве филозофско-богословске системе који су сами

себи сврха. Само ако се узме у обзир културно-историјске околности у ком настају дела на која ћемо да усмеримо пажњу нашег истраживања можемо да разумемо зашто, на пример, у Јефремовим беседама и химнама нема „философских размишљања“ у мери и форми у којој их има код јелинофоних отаца, иако у његовим философским делима видимо да познаје и Платоново учење, као и да се у неким случајевима ослања на стоичку терминологију. Он је упознат, у одређеној мери, са јелинском философском мисли, али је (готово) не користи у својим богословским делима, а разлог за ово вероватно треба тражити и у чињеници да његови слушаоци не би могли да то испрате, да разумеју. Једно опширно истраживање овог проблема је од великог значаја и то не само због неких других, будућих истраживања древних списа хришћанских аутора, него да и данашњим богословима, пастирима и учитељима, помогне да схвате важност сагледавања културно-историјског амбијента у ком се налазе и да према томе ускладе своје проповеди и предавања.

Други допринос овог рада, а који се делимично ослања на ово претходно, јесте корак ка ослобађању од такозваног „европоцентризма“<sup>12</sup> у теологији. Изучавање нејелинофоних аутора, у нашем случају сиријакофоних, требало би да нам прошири видике и да нас на неки начин ослободи од посматрања целог света из угла Европске историје. На овај начин моћи ћемо да увидимо да је хришћанство, где год је дошло, проповедано на језику који су могли да разумеју конкретни слушаоци, на конкретном простору, у конкретним историјским околностима. Народи којима је проповедано, са својим културама и обичајима, бивали су охристовљени, а не „платонизовани“.<sup>13</sup> Значај овог аспекта нашег истраживања, као и претходног, требало би да буде од помоћи пастирима и учитељима Цркве приликом њихових мисија и да схвате да није циљ оне

---

<sup>12</sup> Термин користи Николај Селџев у студији „История экуменизма: забытый ранний этап“ (*Государство, религия, церковь в России и за рубежом*. 2015. №2 (33), стр. 161–181) када говори о историчарима који историју пишу искључиво из угла Европљана што за последицу има да је, за њих, екуменски покрет започео почетком XX века, а не, како он наводи, знатно раније и то још у времену Арапског калифата.

<sup>13</sup> Сама тема „хришћанског платонизовање света“, око које се већ неко време воде расправе, управо је пример проблема „европоцентризма“. Трбало би добро истражити колико су хришћани, нпр. Керале у Индији или хришћани Етиопије приликом својих мисионарења „платонизовали“, па тек онда наставити са одговарањем на овако дефинисану тему.

људе који нису довољно упознати са европским философским начином размишљања подучавати јелинској философији, него их охристовити и уцрквенити.

Следећи допринос овог истраживања огледа се у чињеници да ће он српским читаоцима приближити једну, по нашем миљењу, код нас неправедно запостављену хришћанску традицију. Веома је мало људи који су истраживали и писали о сиријакофоним ауторим. Поред горепоменутих поглавља у патрологијама владике Атанасија (Јевтића) и оца Георигија Флоровског, на српском можемо пронаћи још само неколико студија, углавном о Јефрему и Исааку, (нпр. од професора: Петра Јевремовића, Светог Аве Јутина, Владете Јеротића<sup>14</sup>, Родољуба Кубата<sup>15</sup>, докторанда Небојше Тумаре).

Поред свега до сада реченог, допринос ове тезе огледа се и у томе што ће у њој моћи да се виде неки, за нас нови начини проповедање, неке нове идеје које би могле да подстакну читаоце на проналажење других, оригиналних начина проповедања у нашем културно-историјском амбијенту.

## Композиција студије

Предвиђено је да се рад састоји из следећих делова: садржаја, списка скраћеница, увода, три велика централна поглавља, закључка, резимеа и библиографије.

Према овом плану, на самом почетку ћемо ставити „Садржај“ и „Списак скраћеница“.

„Увод“. На самом почетку овог дела покушаћемо да што прецизније дефинишемо тему и њене примарне циљеве. Потом ћемо представити методологију истраживања, а затим се и осврнути на примарне изворе које ћемо користити у раду. Други део увода ћемо поделити на три дела. У првом делу ћемо представити историјске околности које су претходиле времену које обрађујемо, а које су утицале на наша три аутора. Други део ће

---

<sup>14</sup> Нисмо сигурни да ли је професор В. Јеротић, када је писао о Светом Исааку Сиријском користио грчки превод или сиријски оригинал. Исто се односи и на Светог аву Јустина. У случају Светог Исаака ово је веома важно јер се оправдано претпоставља да је преводилац на грчки на неким местима свесно изменио текст.

<sup>15</sup> У тренутку писања концепта рад професора Р. Кубата је завршен, али још увек није објављен.

бити посвећен историјским околностима IV века на истоку Римског царства, док ћемо трећи посветити историјским околностима IV века на западу Персијског царства. У сва три ова потпоглавља задржаћемо се на оним историјским чињеницама које ће нам бити од помоћи да што боље разумемо дела која ћемо истраживати и да дамо што је могуће прецизније одговоре на постављене нам циљеве.

Главни део рада чине три велика поглавља, према броју аутора које истражујемо. Биће поредани према хронолошком реду, од најстаријег до најмлађег: Јаков Афраат, Јефрем Сиријски и *Књига степена*. Свако од ова три поглавља имаће неколико потпоглавља и почињаће уводом у ком ћемо се бавити конкретним стварима из живота аутора и у вези са настанком његових дела. Поглавља која следе бавиће се питањима као што су тријадологија, стварање света и човека, човеков пад и последице тог пада, разлози и последице оваплоћења Сина Божјег, као и улози Цркве, потом, како доћи до спасења и шта оно конкретно значи. Наравно, на све ове теме одговорићемо у оној мери колико је то могуће сазнати из дела ових аутора која су дошла до нас. За ствари које се не помињу (довољно) покушаћемо да сазнамо да ли је разлог за то њихова општепознатост, или је ипак реч да аутори нису били упућени у ту област. Пошто сваки од аутора има неку особеност, сваку од њих ћемо посебно проанализирати. На крају сваког поглавља представимо општу слику о спасењу и како ју је видео, разумевао и проповедао аутор ког смо у том поглављу обрађивали, а потом и поређења са другим ауторима указујући на сличности и разлике.

У Закључку ће бити сумирани резултати истраживања, као и одговори на постављена питања из „Увода“. Потом ћемо подвући значај свих закључака и одговора до којих смо дошли и то како за научну страну богословља, тако и њихову примену у животу Цркве.

Резиме на страном језику представља превод резултата истраживања, који ће бити изнети у закључку.

Библиографија представља детаљан попис извора и литературе коришћене приликом израде докторске дисертације. Извори ће бити подељени на примерне изворе, тј. дела аутора чија учења о спасењу изучавамо, и секундарне изворе, изворе које ћемо корисити од других аутора као помоћне за наше истраживање.



## Прелиминарна структура рада

### Садржај

### Списак скраћеница

#### I Увод

I 1. Општи увод у културно-историјска дешавања на простору Осроена и Месопотамије која су претходила IV веку

I 2. Увод у историјске околности на истоку Римског царства IV века

I 3. Увод у историјске околности на западу Персијског царства IV века

#### II Афраат

II 1. Уводне напомене у вези са Афраатом

II 2. Богословље Афраата

II 2. 1. Тријадологија

II 2. 2. Стварање света и човека

II 2. 3. Антропологија

III 2. 3. 1. Синови и кћери завета

II 2. 4. Христологија

II 2. 5. Еклисиологија и Тајне Цркве

II 3. Спасење у контексту Араатовог богословља

#### III Свети Јефрем Сиријски

III 1. Уводне напомене у вези са Светим Јефремом

III 2. Богословље Светог Јефрема

III 2. 1. Тријадологија

III 2. 2. Стварање света и човека

III 2. 3. Антропологија

III 2. 4. Христологија

- III 2. 5. Еклисиологија и Тајне Цркве
- III 2. 6. Есхатолошке слике
- III 3. Спасење у контексту богословља Светог Јефрема
- III 4. Поређења са Афраатовим учењем о спасењу

#### **IV *Књига степена***

- IV 1. Уводне напомене у вези са делом *Књига степена*
- IV 2. Богословље *Књиге степена*
  - IV 2. 1. Тријадологија
  - IV 2. 2. Стварање света и човека
  - IV 2. 3. Антропологија
    - IV 2. 3. 1. Пут праведних и пут савршених
  - IV 2. 4. Христологија
  - IV 2. 5. Еклисиологија и Тајне Цркве
    - IV 2. 5. Улога овоземаљске цркве и њено место у нашем спасењу
- IV 3. Спасење у контексту богословља *Књиге степена*
- IV 4. Поређења са учењем о спасењу од Афраата и Светог Јефрема

#### **V Закључак**

#### **Резиме**

#### **Библиографија**

##### **Извори**

##### **Примари извори**

##### **Секундарни извори**

##### **Литература**

## Библиографија

### Примарни извори:

Критичка издање дела Афраата:

- *Aphraatis Sapientis Persae, Demonstrationes*, Patrologia Syriaca I, Parisiis 1894. кол. 1-1050. (са преводом на латински)
- *Aphraatis Sapientis Persae, Demonstratio XXIII de Acino*, Patrologia Syriaca II, Parisiis 1907. кол. 1–150. (са преводом на латински)
- *The Homilies of Aphraates, The Persian Sage*, edited from syriac manuscripts of the fifth and sixth centuries in the British Museum, Vol. I, the syriac text, London 1869.

Критичка издања дела Светог Јефрема:

- БЕСК, Е., *Des heiligen Ephraem des Syrers Carmina Nisibena I*, Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, том 218 – 219, 1961. (са преводом на немачки)
- БЕСК, Е., *Des heiligen Ephraem des Syrers Carmina Nisibena II*, CSCO, 240–241, 1963. (са преводом на немачки)
- БЕСК, Е., *Des heiligen Ephraem des Syrers Hymnem contra Haereses*, CSCO, 169–170, 1957. (са преводом на немачки)
- БЕСК, Е., *Des heiligen Ephraem des Syrers Hymnem de Ecclesia*, CSCO, 198–199, 1960. (са преводом на немачки)
- БЕСК, Е., *Des heiligen Ephraem des Syrers Hymnem de Fide*, CSCO, 154–155, 1961. (са преводом на немачки)
- БЕСК, Е., *Des heiligen Ephraem des Syrers Hymnem de leiunio*, CSCO, 246–247, 1964. (са преводом на немачки)
- БЕСК, Е., *Des heiligen Ephraem des Syrers Hymnem de Nativite (Epiphania)*, CSCO, 186–187, 1958. (са преводом на немачки)
- БЕСК, Е., *Des heiligen Ephraem des Syrers Hymnem de Paradiso und Contra Julianum*, CSCO, 174–175, 1957. (са преводом на немачки)

- BECK, E., *Des heiligen Ephraem des Syrers Hymnem de Virginitate*, CSCO, 223–224, 1962. (са преводом на немачки)
- BECK, E., *Des heiligen Ephraem des Syrers Paschahymnen (De azymis, de crucifixione, de resurrectione)*, CSCO 108, 108, 248, 249, 1946. (са преводом на немачки)
- BECK, E., *Des heiligen Ephraem des Syrers Sermo de Domino Nostro*, CSCO 270–271. (са преводом на немачки)
- BECK, E., *Des heiligen Ephraem des Syrers Sermones de Fide*, CSCO 212–213, 1961. (са преводом на немачки)
- BECK, E., *Des heiligen Ephraem des Syrers Sermones*, I–IV, CSCO 305, 306, 311, 312, 320, 321, 334, 335, 1970–1973. (са преводом на немачки)
- BECK, E., *Nachträge zu Ephraem Syruse*, CSCO 363–364, 1975. (са преводом на немачки)
- Ephrem the Syrian, *Selected Poems*; Vocalized Syriac text with English translation, introduction, and notes by Sebastian P. Brock and George A. Kiraz, Brigham Young University press, Provo, Utah, 2006.
- Éphrem de Nisibe, *Memre sur Nicomédie*, (édition des fragments de l'original syriaque et de la version arménienne ; traduction française, introduction et notes par Charles Renoux), Patrologia Orientalis 37, Brepols, Belgique 1975.
- OVERBECK, J., *S. Ephraemi Syri Rabulae Episcopi Edesseni Balaei Aliorumque Opera Selecta*, Oxford, 1865, 88–94.
- *S. Ephraim's Prose Refutations of Mani, Marcion, and Bardaisan*, Vol. I, by C. W. Mitchell, *The Discourses Adressed to Hypatius*, Oxford 1912.
- *S. Ephraim's Prose Refutations of Mani, Marcion, and Bardaisan*, Vol. II, by late C. W. Mitchell, and completed by A. A. Bevan and F. C. Burkitt, *The Discourses Called 'Of Dominus' and six other Writings*, Oxford 1921.
- LELOIR, L. *S. Ephrem, Commentaire de l'Evangile concordant, texte syriaque*, Chester Beatty Monographs 8, Dublin 1963 (допуњено новооткривеним рукописима под истим насловом 1990. у Leuven).

- Sancti Ephraem Syri, *In Genesim et In Exodum commentarii*, edidit R.-M. Tonneau, Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium vol. 152, Louvain, 1955.
- BROCK, S., „Ephrem's letter to Publius“, *Le Muséon* 89, 1976, стр. 261-305.

Критичко издање *Књиге степена*:

- *Liber graduum*, Patrologia Syriaca III, Parisiis 1926. кол. 1–932. (са преводом на латински)

Неки од превода које ћемо консултовати:

- Aphraate le sage persan, *Les Exposés*, I, exposés I–X, Sources Chrétiennes 349, Paris 1988.
- Aphraate le sage persan, *Les Exposés*, II, exposés XI–XXIII, Sources Chrétiennes 359, Paris 1989.
- Éphrem de Nisibe, *Hymnes Pascales*, Introduction, traduction du syriaque et notes par François Cassingena-Trévedy, Sources chrétiennes 502, Les éditions du cerf, Paris 2006.
- Éphrem de Nisibe , *Hymnes sur la Nativité*, Introduction par François Graffin, traduction par François Cassingena-Trévedy, Sources chrétiennes 459, Les éditions du cerf, Paris 2001.
- Éphrem de Nisibe, *Hymnes sur le Paradis*, traduction du syriaque par René Lavenlant. Introduction et notes par François Graffin, Sources chrétiennes 137, Les éditions du cerf, Paris 1968.
- Éphrem de Nisibe, *Commentaire de l'Évangile concordant ou Diatessaron*, traduit du syriaque et de l'arménien. Introduction, traduction et notes par Luis Leloir, Sources chrétiennes 121, Les éditions du cerf, Paris 1966.
- Ephrem le Syrien, *La Descente aux enfers*, « *Carmina Nisibena* », Les Éditions de Bellefontaine, Paris 2009.
- Ephrem le Syrien, *Le Christ en ses symboles*, *Hymnes « de Virginitate »*, Les Éditions de Bellefontaine, Paris 2006.

- Ephrem le Syrien, *Le Combat chrétien, Hymnes « de Ecclesia »*, Les Éditions de Bellefontaine, Paris 2004.
- Ephrem le Syrien, *Hymnes sur le jeûne*, Les Éditions de Bellefontaine, Paris 1997.
- Свети Јефрем Сирин, *Тумечење на Књигу Постања и Књигу Изласка*, Крагујевац 2013.
- Јефрем Сирин, Свети, *Химне о Рају*; са сиријског изворника превео мр. Небојша Тумара, Каленић, Крагујевац 2013.
- Святой Ефре́мъ Сиринъ, *Творенія* т. 1–8, Репринтное издание, Москва 1993–1995.
- *The Book of Steps ; The Syriac Liber Graduum*, Translated, with an Introduction and Notes by Robert A. Kitchen and Martien F. G. Parmentier, Cistercian Studies Series 196, Kalamazoo, Michigan: Cistercian Publications, 2004.

*Секундарни извори:*

- *A Metrical Homily on Holy Mar Ephrem by Mar Jacob of Sarug*, critical edition of the syriac text, translation and introduction by Joseph P. Amar, *Patrologia Orientalis* tome 47, fascicule 1, No 209, Brepols 1995.
- Aristote, *De la génération et de la corruption*, traduction Charles Mugler, Les Belles Lettres, Paris, 1966.
- Aristoteles, *Traité du ciel*, Traduction de Jules Barthélemy-Saint-Hilaire, Paris, Ladrangé, 1866.
- Basile de Césarée, *Contre Eunome*, suivi de *Eunome Apologie*, tom I, introduction, traduction et notes de Bernard Sesboüé et Georges-Matthieu de Durand et Luis Doutreleau, collection Sources chrétiennes 299, Paris 1982.
- *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (Hebrew Bible, Masoretic Text or Hebrew Old Testament), edited by K. Elliger and W. Rudolph of the Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, Fourth Corrected Edition, 1990.
- Dadišo Qaṭraya, *Commentaire du livre d'abba Isaïe*, logoi I–XV, traduit par René Draguet, Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, vol. 327, Scriptores Syri, tomus 145, Louvain, 1972.

- Homer, *Odiseja*, preveo i protumačio Tomo Maretić, pregledao i priredio Stjepan Ivšić, Zagreb 1961.
- Isaac le Syrien, *Œuvres spirituelles – II; 41 Discours récemment découverts*, Spiritualité Orientale 81, Avvaye de Bellefontaine, 2003.
- Исак Сиријски, *Подвижничка слова*, Друго допуњено, измењено и исправљено издање, Београд, 2006.
- *Khordeh Avestā*, comprising Ashem, Yatha, the five Nyāyeshes, the five Gāhs, Vispa Humata, Nām Setāyeshne, Patet Pashemānee, all the Nirangs, Bājs, and Namaskars, and sixteen Yashts, transliterated and translated into english with copiuos explanatory notes prepares by prof. Ervad Maneck Furdoonji Kanga M. A., from the Gujarati original Khordeh-Avestā-Bā-Māyeni of Ervad Kavasji Edulji Kanga, 2013.
- Mansi, JD, *Sacrorum conciliorum nova amplissima collection*, vol. VII, Florentiae 1762.
- Паладије, епископ Хеленопоља, *Лавсаик*, Шибеник 2004.
- Platon, *Timaj*, sa grčkog prevela i objašnjenja dodala Marjanica Pakiž, Beograd, Mladost 1981.
- ܬܪܝܬܐܪܝܬܐ : ܬܪܝܬܐ ܬܪܝܬܐ (*Trinita Starog zavta*), Trinitarian Bible Society, London, 1913.
- *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio* vol. II, editio novissima ab eodem patre Mansi (JD), Florentiae 1759.
- Sozomène, *Histoire ecclésiastique* III–IV; texte grec de l'édition J. Bidez, introduction et annotation par Guy Sabbah, traduction par André-Jean Festugière, revue par Bernard Grillet; collection Sources chrétiennes 418, Paris 1996.
- *Targum Pseudo Jonatan, Targum Onkelos, Targum Neofiti, Peshitta*, <http://cal1.cn.huc.edu/> приступљено 25. јануар 2014.
- Théodoret, *Histoire de l'Eglise* IV, (bilnigue, en français) traduite par Monsieur Cousin, Paris 1676. <http://remacle.org/bloodwolf/eglise/theodoret/table.htm> приступљено 2. априла 2014.
- *Учење апостола Адаја*, увод, превод са сиријског језика и белешке мр Небојша Тумара, Београд, Отачник, 2010

*Секундарна литература:*

- AMAR, Joseph Philip, „Perspectives on the Eucharist in Ephrem the Syrian”, y *Worship* 61, Minnestota 1987, стр. 441–454.
- ANDERSON, Gary A., „The Cosmic Mountain: Eden and Its Early Interpreters in Syriac Christianity”, y *Genesis 1–3 in the History of Exegesis: Intrigue in the Garden*, edited by ROBBINS, Gregory Allen, Lewiston – Queenston 1988, стр. 187–224.
- BAUER, Walter, *Orthodoxy and Heresy in Earliest Christianity*, translated by KRAFT, Robert and KRODEL, Gerhard, Philadelphia 1971.
- BECK, Edmund, „Ascétisme et monachisme chez saint Ephrem”, y *L'Orient Syrien* 3, Vernon 1958, стр. 273–298.
- BECK, Edmund, „Le baptême chez saint Ephrem”, y *L'Orient Syrien* 1:2, Vernon 1956, стр. 111–136.
- BENIN, Stephen D., „Commandments, Covenants and the Jews in Aphrahat, Ephrem and Jacob of Sarug”, y *Approaches to Judaism in Medieval Times*, Judaic Studies 54. Chico, California 1985, стр. 135–156.
- BHAYRO, S., „Syriac Medical Terminology: Sergius and Galen’s Pharmacopia“, y *Aramaic Studies* 3.2, 2005., стр. 147–165.
- BOTHA, Phil J., „The Significance of the Senses in St. Ephrem’s Description of Paradise”, y *Acta Patristica et Byzantina* 5, 1994, стр. 28–37.
- BRIQUEL CHATONNET, F., „Les cités de la côte phénicienne et leurs sanctuaires de montagne“, y *Archiv für Religionsgeschichte*, Saur München, Leipzig 2005., стр. 20–33.
- BROCK, Sebastian, „An Unpublished Letter of St Ephrem”, *Parole de l'Orient* vol. 4 бр. 1–2, 1973, стр. 317–323.
- BROCK, S., *A Brief Outline of Syriac Literature*, Kottayam 1997.
- BROCK, S., „Jewish Tradition in Syriac Sources“, *Journal of Jewish Studies* 30 (1979), стр. 212–232.
- BROCK, S., *The Luminouse Eye; The Spiritual World Vision Of Saint Ephrem*, Michigan 1992.



- COSTAZ, L. *Dictionnaire syriaque-français, syriac-english dictionary*, قَامُوسٌ سِرْيَانِي عَرَبِيّ, Beyrouth 2002.
- FEGHALI, P., „Protologie et eschatologie dans l’œuvre de S. Ephrem“, y *Parole de l’Orient* 9, Kalsik 1979–1980, стр. 307–312.
- ФЛОРОВСКИ, Г., *Источни оци IV века*, Братство Св. Симеона Мироточивог, Врњачка Бања, 2003.
- GUILLAMAUT, A., „Situation et signification du *Liber Graduum* dans la spiritualité syriaque“, *Symposium Syriacum* 1972, *Orientalia Christiana analecta* 197, Rome 1974, стр. 311–325.
- HAELEWYCK, J.-C., *Grammaire comparée des langues sémitiques*, Edition Safran, Bruxelles, 2006.
- de HALLEUX, A., „Mar Éphrem théologien“, *Parole de l’Orient* 4, 1–2 (1973), стр. 35–54.
- HERMANN, D., *Predsokratovci; fragmenti I svezak*, Zagreb, 1983.
- ЈЕВТИЋ, А. *Патрологија 2; источни оци и писци 4. и 5. века од Никеје до Халкидона 325–451, приручник за студенте*, Манастир Хиландар 2009.
- JENNINGS, W. *Lexicon to the Syriac New Testament (Peshiṭta)*, with copious references, dictions, names of persons and places and some various readings found in the curetonian, sinaitic palimpsest, philoxenian & other mss., Oxford 1926.
- JULLIEN, Ch. and JULLIEN, F., „’Aux temps des disciples des apôtres’. Les sabbatiens d’Édesse“, y *Revue de l’histoire des religions* 218:2, 2001, стр. 155–170.
- KALAYIL, Thomas, „St. Ephrem’s View of Christ as the Unique Mediator of Redemption“, y *Eastern Theological Reflections in India: Papers Presented at the Symposium of the Eastern Theological Association of India (May 18-20, 1998)*. Edited by KOODAPUZHA, Xavier. Oriental Institute of Religious Studies India 216. Kottayam 1999. стр. 120–133.
- el-KHOURY, Nabil, „Gen. 1, 26 dans l’interprétation de saint Ephrem, ou la rélation de l’homme à Dieu“, y *Symposium Syriacum, 1976: célébré du 13 au 17 septembre 1976 au Centre Culturel ‘Les Fontaines’ de Chantilly (France)*. Edité par GRAFFIN, François and GUILLAMAUT, Antoine, *Orientalia Christiana Analecta* 205. Rome 1978, стр. 199–205.

- KITTEL, G., BROMILEY, G. W., FRIEDRICH, G., *Theological Dictionary of the New Testament*. electronic ed. Grand Rapids, MI : Eerdmans, 1964-1976.
- KOPLSTON, F., *Grčka i Rim*, predgovor i prevod Slobodan Žunjić, Beograd, BIGZ 1988.
- КУБАТ, Р., „Два аспекта [библијске] теологије; херменеутички нарт“, у *Богословље* 1 – 2 (2010), стр. 6–34.
- LAMBERT, W. G., „Ancient Mesopotamian Gods. Superstition, philosophy, theology“, *Revue de l'histoire des religions* 207 (1990), стр. 115–130.
- MARICQ, A., „Classica et Orientalia“, *Syria* 39 (1962).
- МАШКИН, Н. А., *История древнего Рима*, Москва 2006.
- MINOV, S., „Regarder la montagne sacrée: représentations du Paradis dans la tradition chrétienne syrienne,“ in: D. Barbu, P. Borgeaud, M. Lozat and Y. Volokhine (eds.), *Mondes clos. Cultures et jardins* (Asdiwal, Supplément 1; Gollion: Infolio, 2013), 241–374.
- MURRAY, Robert, *Symbols of Church and kingdom*, New York – London 2006.
- MURRAY, R., „The Paradox of God’s Hiddenness and Accessibility in St Ephrem“, у *New Blackfriars* 85 (2004), стр. 158–162.
- NOUJAÏM, G., „Essai sur quelques aspects de la philosophie d’Ephrem de Nisibe“ у *Parole de l’Orient* 12 (1979–1980) стр. 27–50.
- PAIN-SMITH, J., *A Compendious Syriac Dictionary*, Oxford, 1903.
- PAIN-SMITH, R., *Thesaurus Syriacus*, collegerunt QUATREMERE, S. et BERNSTEIN, G., LORSBACH, G., ARNOLDI, A., FIELD, F., ROEDIGER, A., t. I–II, 1879–1901.
- ПАПАДОПУЛОС, С., *Од апостолских ученика до Никеје*, Институт за теолошка истраживања, Београд 2012.
- PIERRE-BEYLOT, Marie-Joseph, „Les ‘membres de l’Ordre’ d’Aphraate au Liber Graduum“, у *Les monachisme sriaques, Etudes syriaques* 7, Paris 2010, стр. 11–36.
- ПИРАР, Μάρκελλος, „ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ“, у Άββα Ίσαάκ τοῦ Σύρου, *Λόγοι Ασκητικοί*, Άγιον Όρος 2012, стр. 35–101.
- ПОПОВИЋ, Ј., *Опћа Црквена историја са црквеностатичким додатком, књига I*, Сремски Карловци, 1912.

- POSSEKEL, U., *Evidence of Greek Philosophical Concepts in the Writings of Ephrem the Syrian*, Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium vol. 580, Peeters, Lovanii, 1999.
- SED, Nicolas, „Les hymnes sur le Paradis de saint Ephrem et les traditions juives”, *Le Muséon* 81/ 3–4, 1968, стр. 455-501.
- SHEMUNKASHO, A., *Healing in the Theology of Saint Ephrem*, Gorgias Press Edition, 2004.
- СИДОРОВ, А., *Древнохришћански аскетизам и настанак монаштва*, превео са руског С. Продић, Шибеник 2008.
- TANASKOVIĆ, D., Mitrović A., *Gramatika arapskog jezika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2005.
- THACKSTON, W., *Introduction to Syriac; An Elementary Grammar with Readings from Syriac Literature*, Bethesda, Maryland, 1999.
- TURCESCU, L., „Prosopon and hypostasis in Basil of Caesarea’s *Against Eunomius* and the epistles“, у *Vigiliae Christianae* 51 (1997), стр. 374–395.
- TUMARA, Н. „Увод“, у Свети Јефрем Сирин, *Химен о Рају*, Крагујевац 2013., стр. 5–7.
- VÖÖBUS, Arthur, *A Letter of Ephrem to the Mountaineers: A Literary-Critical Contribution to Syriac Literature*. Contributions of the Baltic University 25. Pinneberg 1947.
- VÖÖBUS, Arthur, „Le reflet du monachisme primitif dans les écrits de saint Ephrem le Syrien”, у *L’Orient Syrien* 4, 1959, стр. 299–306.
- VÖÖBUS, Arthur, *Literary, Critical and Historical Studies in Ephrem the Syrian*. Papers of the Estonian Theological Society in Exile 10. Stockholm 1958.
- YOUSIF, P., „Foi et raison dans l’apologétique de Saint Ephrem de Nisibe“ у *Parole de l’Orient* 12 (1984–1985) стр. 133–151.
- YOUSIF, P., „L’eucharistie et le Saint Esprit d’après saint Éphrem de Nisibe”, у *A Tribute to Arthur Vööbus: Studies in Early Christian Literature and Its Environment, Primarily in the Syrian East*. Edited by FISCHER, Robert H.. Chicago 1977, стр. 235–246
- ЗИЗЈУЛАС, Ј., *Догматске теме*, Нови Сад, 2009.

- ЗИЗЈУЛАС, Ј., „Од маске до личности“, у *Од маске до личности; Платонски ерос и хришћанска љубав*, Хришћанска мисао, Београд, 1998, стр. 7–54.

## **Curriculum Vitae**

**Име:** Бошко

**Презиме:** Ерић

**Датум и место рођења:** 28. 3. 1986. у Сплиту

**Е-mail:** bosko\_eric@yahoo.com

**Адреса:** Насеље Улице 4, бр. куће 28, 75400 Зворник, Р. Српска, Босна и Херцеговина (BiH)

**Телефон:** +381641830086

### **Образовање:**

2005. Завршио сам четворогодишњу богословију Светог Јована Златоустог, Крагујевац.

2010. Дипломирао сам на Православном богословском факултету Универзитета у Београду.

2012. Завршио сам постдипломске студије на Богословском факултету Универзитета у Фрибургу, Швајцарска.

2011–2012. Боравио на Католичком институту у Паризу где сам поред осталог учио сиријски језик и похађао курс Презентација семитских језика

2012. Боравио на Академији старих језика Универзитета Екс ан Прованс где сам усавршавао сиријски језик

2013. Уписао сам докторске студије на Православном богословском факултету

### **Страни језици:**

Француски (Б2), енглески и руски (користим се литературом, али никада нисам говорио на овим језицима).

### **Стари језици :**

Црквенословенски, сиријски (2. ниво), старогрчки (основа).

### **Поља интересовања:**

Патрологија, аскетско богословље, отачка антропологија.

## Радови:

### *Превод са француског:*

- Жил ЕМЕРИ, „Тројица, Христос, човек – теологија и метафизика личности“, у *Богословље* 2, 2012. стр. 54–66.

### *Ауторски радови:*

- „Антропологија Оригена посматрана кроз Оригеново учење о дихотомији и трихотомији човека“, у *Црквене студије* 10 (2013), стр. 305–322.
- „Сиријско житије и светог Максима Исповедника и православно предање“, са преводом *Житија* са сиријског, у *Саборност* 7 (2013), стр. 87–103.
- Свети Јефрем Сиријски „Педесет и трећа химна о Низибји“, превод са сиријског и увод Бошко Ерић, *Видослов* 63, 2014.
- „Утицај културног амбијента на формирање богословских исказа светог јефреме Сиријског“, у *Богословље* 2 (2014), стр. 249–271.

### *У припреми за штампу:*

- „Мемра Мар Јефрема благословеног о Ниниви и Јони“, превод са сиријског са уводом.

## Извештај Комисије

за одобрење теме докторске дисертације кандидата Бошка Ерића под  
насловом „Схватање спасења код сиријакофоних аутора IV века  
према делима Јакова Афраата, Светог Јефрема Сиријског и  
*Књизи степена*“

Дана 23. 10. 2015. студент докторских студија Бошко Ерић одбранио је предлог теме докторског рада под насловом „Схватање спасења код сиријакофоних аутора IV века према делима Јакова Афраата, Светог Јефрема Сиријског и *Књизи степена*“, пред Комисијом у саставу: проф. др Владан Перишић (председавајући), проф. др Богољуб Шијаковић и проф. др Родољуб Кубат.

Докторанд Бошко Ерић је у кратком усменом излагању изложио тему свог рада, мотиве за њен одабир, разлоге за ограничење на IV век и за избор аутора који су писали на сиријском језику, будући изглед структуре рада, научне методе којима ће се користити при обради, као и аргументе у прилог оригиналности рада и доприносу богословској научној заједници. После тога уследила су питања чланова Комисије на која је кандидат успешно одговорио.

Кандидат има намеру да критички истражи, а затим изложи и протумачи схватање спасења према делима Јакова Афраата и Светог Јефрема Сиријског, као и према *Књизи степена* непознатог аутора. Представљајући њихову сотириологију, као и друге гране богословља којих ће се морати дотаћи како би што презизније изложио њихове схватање спасења, као што су тријадологија, космологија, антропологија, христологија, еклисиологија, пневматологија и гносеологија, кандидат ће правити поређења са другим хришћанским ауторима. На тај начин ће покушати да покаже извесне специфичности њихове богословске мисли и њихових богословских исказа.

На самом почетку свог рада изложиће карактеристике културно-историјског амбијента у ком живе и раде горепоменути аутори са освртом на семитско наслеђе, његову јелинизацију, затим утицај јудејских школа на мисао и дела ове тројице аутора, али и проблеме који су потресали њихове локалне цркве, међу којима је на првом месту аријанизам, а затим и гностицизам, манихејство, као и Бардаисанови следбеници. Главни део рада биће подељен на три велика дела у којима ће се дела сваког од аутора засебно анализирати и то хронолошким редом како су они живели. Посебан осврт ће бити на оне теме и специфичности које су основна обележја ових аутора, као што су сликовито изражавање, што је особина сва три аутора, затим употреба поезије као оруђа за богословствовање, што је главна особина Јефремовог стила, а честа је и код Афраата, потом, систематска излагања неких тема у *Књизи степена*, која су иначе веома ретка код раних сиријских аутора. На крају сваког од поглавља, кандидат ће поредити учења, схватања спасења и пута до њега како између ове тројице писаца, тако и њих узетих заједно са другима, несиријакофоним ауторима.

Резултате до којих дође кандидат ће користити да покаже место сиријакофоних хришћанских аутора IV века и њиховог богословља у историји Цркве. Поред тога покушће да укаже на неке њихове особености које би могле бити од помоћи у данашњој мисији Цркве.

Кандидат наглашава да се важност ове теме огледа између осталог и у чињеници што ће српској богословској заједници приближити неправедно запостављену и недовољно познату сиријакофону традицију Цркве, као и њене најпознатије ауторе који су оставили дубок траг међу сиријакофоним хришћанима, али и не само међу њима. Поред тога, важност овог рада се огледа и у чињеници што ће у њему бити изложене и особености поменутих писаца које их у одређеној мери разликују од других хришћанских аутора, а што би могло бити од користи како будућим истраживачима, да би их лакше разумели, тако и нашој помесној Цркви која би у искуствима ове древне Цркве могла да пронађе много тога што би јој могло помоћи у њеној мисији.

Током одбране кандидат је успешно одговарао на постављена питања, а такође и показао да је разумео смисао сугестија које су му упућене и спремност да их узме у обзир,



те отуд Комисија закључује да је тема коју је докторанд Бошко Ерић изабрао за тему свог докторског рада дисертабилна, као и да је кандидат у потпуности показао компетенцију неопходну за њену обраду.

У Београду, 23. 10. 2015.

проф. др Владан Перишић

проф. др Богољуб Шијаковић

проф. др Родољуб Кубат

На основу чл. 28. и чл. 65. Статута Православног Богословског факултета, Научно-наставно веће Факултета на својој 3. Седници у школској 2015/2016, одржаној 29.12.2015. године, донело је следећу

### ОДЛУКУ

1. Прихвата се извештај Комисије за одобрење теме докторске дисертације **Бошка Ерића** под насловом "Схватање спасења код сиријакофоних аутора IV века према делима Јакова Афраата, Светог Јефрема Сиријског и *Књизи сѿейена*", у саставу **др Богољуб Шијаковић**, редовни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; **др Владан Перишић**, редовни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; **др Родољуб Кубат**, ванредни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду.

### ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Кандидат је предао Већу пријаву за израду докторске дисертације.

Веће Факултета оформило је сходно актима факултета комисију за одобрење теме докторске дисертације. Комисија је у благовременом року поднела извештај Већу Факултета.

По разматрању поднетог извештаја, Наставно-научно веће Православног Богословског факултета Универзитета у Београду је донело одлуку као у диспозитиву.

Доставити:

- Именованом
- Већу научне области УБ
- У досије
- Архиви

ДЕКАН

---

проф. др Предраг Пузовић